

Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

RABI LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Covenant & Conversation yazılarına sağladıkları ve Harry (Chaim) Schimmel'in anısına adanan cömert sponsorlukları için Schimmel Ailesi'ne teşekkürlerimizle. "R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçeğe değil, altta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna'yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir gift." – Rabi Sacks

Ekev

Sevginin Ahlakı

Tora'da en baştan itibaren üstü kapalı bir şekilde algıladığımız bir nokta, Devarim kitabında açıkça ifade edilir hale gelmektedir. Tanrı, sevgi Tanrısıdır. Bizim O'nu sevmemizden çok, O bizi sevmektedir. Örneğin, işte bu haftaki *Peraşanın* başı:

Eğer bu kanunlara dikkatinizi verirsiniz ve onları uygulamaya özen gösterirseniz, Tanrın A-Şem, atalarına yemin etmiş olduğu üzere seninle olan *sevgi antlaşmasını* [et a-berit ve-et a-hesed] koruyacak. Seni sevecek, mübarek kılacak ve çoğaltacak.

Devarim 7:12-13

Peraşada şu sözleri de okuruz:

İşte! Gökler ve göklerin gökleri, yeryüzü ve içindeki her şey Tanrın A-Şem'e ait! [Yine de] Tanrı yalnız atalarına yönlendirdi *şefkatini*; onları *sevdi* ve bugün [olduğu] gibi, tüm halkların içinden, onların soyunu - sizi - seçti.

Devarim 10:14-15

Şimdi de geçen hafta okuduğumuz bir pasuk:

[Senin] atalarını *sevdiği* ve [onların] ardından [gelen] soyunu seçtiği için Mevcudiyeti ve büyük Kuvvetiyle

seni Mısır'dan çıkardı.

Devarim 4:37

Devarim kitabı, sevgi diliyle soğurulmuştur. *Alef-E-Bet* kökü Şemot'ta iki, Vayikra'da iki (her ikisi de Vayikra 19'dadır) kez geçer. Bamidbar'da hiç geçmez. Devarim'de ise tam 23 kez karşımıza çıkar. Devarim, toplumsal mutluluğu ve sevginin dönüştürücü gücünü anlatan bir kitaptır.

Hristiyanlık, kendisini bir sevgi ve bağışlama dini olarak tarif ederken, Yahudiliği bir kanun ve ceza dini olarak görür. Oysa hiçbir şey bu varsayımdan daha yanıltıcı ve karalayıcı olamaz. Vayigaş *Peraşası* hakkındaki bir *Covenant & Conversation* yazımda işaret ettiğim gibi, bağışlama (David Konstan'ın *Before Forgiveness* [Bağışlamadan Önce] kitabında belirttiği gibi) Yahudilikte doğmuştur. Kişilerarası bağışlama, Yosef'in, kendisini köle olarak satarak işledikleri kabahat nedeniyle kardeşlerini affetmesiyle başlar. İlahi bağışlama ise, Altın Buzağı günahının ardından, Tanrısal affın en yüce günü olarak Yom Kipur'un tesis edilmesiyle başlar.

Benzer durum sevgi için de geçerlidir: İncil sevgiden bahsederken, bunu Vayikra'dan ("Akranını kendin gibi sev") ve Devarim'den ("Tanrın A-Şem'i tüm kalbinle, tüm canınla ve tüm varlığınla

sev”) doğrudan alıntıyla yapar. Filozof Simon May’ın *Love: A History* adlı muhteşem kitabında ifade ettiği gibi:

“Bu nedenle, İncil’in sevgiyi şartsız ve evrensel bir değer olarak icat ettiği varsayımına karşılık İbrani Kutsal Kitabı’nın bütünüyle intikam ve ‘göze göz’den ibaret olduğu yönündeki yaygın inanç, Batı tarihinin tümündeki en olağanüstü yanlış anlamalardan biri olarak sayılmalıdır. Zira İbrani Kutsal Kitabı, yalnızca iki sevgi emrinin değil, aynı zamanda sevginin gücüne duyulan hayranlıktan ilham alan daha geniş bir ahlaki vizyonun da kaynağıdır.”¹

May kesin bir yargıya varmaktadır:

“Eğer batı dünyasında sevgiyi tesis eden bir metin varsa, o metin İbranicedir.”²

Bunun da ötesinde: Filozof Harry Redner, *Ethical Life: The Past and Present of Ethical Cultures* adlı eserinde, medeniyetler tarihinde ahlaki yaşama dair dört temel görüş ortaya koyar.³ Bunlardan birine *yurttaşlık etiği* adını verir – kastettiği, Antik Yunan ve Roma etiğidir. İkincisi, Konfüçyüsçülük, Krişnacılık ve geç dönem Stoacılık ile özdeşleştirdiği *görev etiğidir*. Üçüncüsü ise, Persler, Araplar ve Türklerin yanı sıra Orta Çağ Hristiyanlığı’nda (“şövalye”) ve İslam’da da bulunan saray ve askeri nezaketin özgün bir bileşimi olan *onur etiğidir*.

Yalın bir şekilde *ahlak* olarak adlandırdığı dördüncüsünün izini ise Vayikra ve Devarim’e kadar geri sürer. Bunu basitçe *sevgi etiği* olarak tanımlar ve Batı’yı ahlaki açıdan benzersiz kılan niteliği belirtir:

¹ Simon May, *Love: A History* (Yale University Press, 2011) [*Antik Çağdan Modern Dünyaya Aşkın Tarihi* (Everest Yayınları, 2014)], 19-20.

² A.g.e., 14.

³ Harry Redner, *Ethical Life: The Past and Present of Ethical Cultures* [*Ahlaki Yaşam: Ahlaki Kültürlerin Geçmişi ve Bugünü*], New York, Rowman and Littlefield, 2001.

“Tora’daki ‘akran sevgisi’ çok özel bir sevgi biçimidir, Yahudi inancının geliştirdiği benzersiz bir fikirdir ve Yahudiliğin dışında karşılaşabileceğimiz buna benzer hiçbir şey yoktur. Bu, üstün düzeyde özgeci bir sevgidir, çünkü insanın akranını kendisi gibi sevmesi, kendini her zaman onun yerine koyması ve kendisi için nasıl doğal ve bencil bir şekilde davranırsa onun için de aynı şekilde davranması anlamına gelir.”⁴

Elbette Budizm de sevgi fikrine yer açmıştır, ancak bu farklı bir şekilde ifade edilmiş, daha ‘gayri-şahsi’ nitelikte olan ve Tanrı ile aramızdaki ilişkiyle ilgili olmayan bir kavramdır.

Yahudilikteki fikrin radikal yanı, öncelikle, Tora’nın, neredeyse tüm antik dünyaya karşı çıkarak, realiteyi oluşturan unsurların insanlığa ne düşman ne de kayıtsız olduğunu vurgulamasıdır. Burada olmamızın sebebi, bizi önemseyen, bizi gözetten ve refahımızı isteyen Biri’nin burada olmamızı istemiş olmasıdır.

İkincisi, Tanrı’nın evreni yaratırken gösterdiği sevgi sırf ilahi olmaktan ibaret değildir. Amacı, insanlığımızda bize bir örnek teşkil etmesidir. Akranımızı ve yabancıyı sevmemiz, iyilik ve şefkat dolu davranışlarda bulunmamız ve sevgiye dayalı bir toplum inşa etmemiz emredilmiştir. *Peraşamız* bunu şöyle ifade etmektedir:

Zira Tanrınız A-Şem [tüm] güçlerin Tanrısı ve [tüm] efendilerin Efendisi’dir. [Kimseyi] kayırmayan ve rüşvet almayan, Büyük, Kudretli ve Heybetli Tanrı’dır. Yetim ve dulun hakkını savunur, yabancıyı sever, ona yiyecek ve giysi verir. [Siz de] yabancıyı sevmelisiniz, zira [siz de] Mısır Ülkesi’nde birer yabancıydınız.

⁴ A.g.e., 50.

Devarim 10:17-19

Özetle: Tanrı dünyayı sevgi ve bağışlayıcılıkla yaratmıştır ve bizden başkalarını sevmemizi ve bağışlamamızı istemektedir. Şahsen bunun insanlık tarihindeki en derin ahlaki fikir olduğuna inanıyorum.

Ancak ortada bariz bir soru vardır. Devarim kitabında bu kadar büyük bir rol oynayan sevgiye, acaba neden daha önceki Şemot, Vayikra (19. perek hariç) ve Bamidbar kitaplarında çok daha az yer verilmiştir?

Bu soruyu cevaplamanın en iyi yolu başka bir soru sormaktır. Acaba bağışlama, en azından metnin yüzeysel görünümünde, Bereşit kitabında neden hiç rol oynamamaktadır?⁵ Ne de olsa Tanrı, Adam ve Hava'yı veya Kayın'ı affetmemiştir (cezalarını hafifletmesine rağmen). Bağışlama, Tufan, Babil Kulesi veya Sedom ve ovadaki şehirlerin yıkımı hakkında anlatılanlarda da yer almamaktadır (Avraam'ın duası, elli veya on tsadik insanı barındırıyorsa şehirlerin cezalandırılmaması içindir; bu bir af yakarışı değildir). İlahi bağışlama ilk kez, Şemot kitabında, Moşe'nin Altın Buzağı günahından sonraki başarılı yakarışının ardından ortaya çıkar ve ardından Yom Kipur (Vayikra 16) şeklinde kurumsallaşır, ancak daha önce değil. Neden?

Bunun basit ve radikal cevabı şudur: Tanrı, insanlar birbirlerini affetmeyi öğrenene kadar insanları affetmez. Bereşit kitabı, Yosef'in, kardeşlerini affetmesiyle sona erer. Tanrı insanları affetmeye ancak bundan sonra başlamıştır.

Sevgiye geri dönersek: Bereşit, sevgiye dair birçok ifade içerir. Avraam, Yitshak'ı sever. Yitshak, Esav'ı sever. Rivka, Yaakov'u sever. Yaakov, Rahel'i sever.

Ayrıca Yosef'i de sever. Kişilerarası sevgi bol miktarda mevcuttur. Ancak Bereşit'teki neredeyse tüm sevgiler sonuçta bölünmeye yol açmıştır. Yaakov ile Esav arasında, Rahel ile Lea arasında ve Yosef ile kardeşleri arasında gerilime neden olmuştur. Bereşit'te üstü kapalı olarak, çoğu ahlakıyatçı ve ilahiyatçının gözden kaçırdığı önemli bir gözlem vardır. Kendi başına sevgi - antik Yunan ile ilişkilendirdiğimiz *agape* adı verilen kopuk, genelleştirilmiş sevgi değil, gerçek, kişisel ve tutkulu sevgi; peygamberlik edebiyatının yanı sıra Tanah'taki en büyük aşk şarkısı olan Şir Aşirim'i de dolduran türden sevgi - topluma bir temel olmak açısından yeterli değildir. Bu sevgi, birleştirebileceği gibi bölebilir de.

Bu yüzden sevgi, Devarim'in, sevgi ve adaleti bir araya getiren bütünleşik toplumsal-ahlaki-siyasi vizyonuna ulaşana kadar, ana bir motif olarak karşımıza çıkmaz. Tsedek - adalet - Devarim'in bir diğer anahtar sözcüğü olarak bu kitapta 18 kez geçmektedir. Bu sözcük Şemot'ta sadece dört kez, Vayikra'da da yalnızca 19. perekte, yani kitabın "sevgi" kelimesini de içeren o tek bölümünde geçer. Bamidbar'da ise hiç geçmez. Başka bir deyişle, Yahudilikte sevgi ve adalet el ele yürür. Bu da Simon May'in fark ettiği noktalardan biridir:

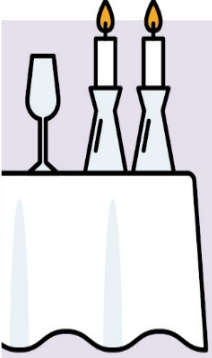
"Batı tarzı sevginin tarihi açısından temel öneme sahip olduğu için burada dikkat etmemiz gereken şey, Vayikra'daki sevgi emrinin altında yatan dikkat çekici ve radikal adalet kavramıdır. Burada, hak edilenin mekanik bir şekilde dağıtıldığı soğuk bir adalet değil, 'ötekini', ihtiyaçları ve çıkarları olan bir birey olarak saygın bir ilişkiye sokan bir adalet söz konusudur. Tüm akranlarımız, sevgi yasasının huzurunda bizimle eşit kabul

⁵ Bu metinler hakkındaki, bazıları bağışlamaya atıfta bulunan midraşsal okumaları burada konunun dışında bırakıyorum.

edilmelidir. Böylece adalet ve sevgi birbirinden ayrılamaz hale gelir.”⁶

Adaletin eşlik etmediği bir sevgi, rekabete ve nihayetinde nefrete yol açar. Sevginin eşlik etmediği bir adalet, şefkat ve merhametin insanileştirici kuvvetlerinden yoksundur. Her ikisine de ihtiyacımız vardır. Bu özgün ahlaki vizyon – Tanrı’nın insanlara, insanların da Tanrı’ya yönelik [hem komşuya hem de yabancıya karşı bir sevgi etiğine tercüme edilmiş olan] sevgisi – Batı medeniyetinin ve bâki görkeminin temelidir.

Ve burada, yasanın sevgiyle ve sevginin yasayla özdeşleştiği kitap olan Devarim kitabında doğm

Şabat Sofrası İçin Tartışma Soruları

1. Farklı olmanın bir zayıflık değil de güç olduğunu hissettiğiniz bir zamanı hatırlıyor musunuz?
2. Popüler olmadığı zaman bile kendi değerlerine sahip çıkan birine hiç tanık oldunuz mu?
3. Yisrael’in hikâyesi bugün size nasıl ilham veriyor?

⁶ Daha önce a.g.e., 17.

